

Over het doorgesloten individualisme en een overmaat aan gevoel

Breedvoerig over jezelf praten? Dat dééd je niet. Dat ging tot voor kort nog door voor ongemanierd. Net zo min als je in gezelschap ook niet alsmaar over geld behoorde te praten, hoorde het ook niet om alsmaar over jezelf te praten. In het boek *Eeuwelingen*, waarin de journaliste Steffie van den Oord 22 honderdplussers interviewde, komt naar voren dat die gesprekken aanvankelijk vaak wat stroef verliepen, omdat de hoogbejaarden niet gewend waren over persoonlijke dingen te praten. Er ontstaat een beeld van individuen die vooral bezig waren plichten te vervullen en doordrongen waren van hun nietigheid. Zoals in de Bachcantate ‘Ach wie nichtig, ach wie flüchtig.’ In de breed gedragen christelijke moraal ging het eerder om de gerichtheid op en de zorg voor anderen dan de aandacht voor jezelf. Het bestaan was immers ook zo voorbij en wat heeft het leven van de enkeling te betekenen in het licht van de eeuwigheid?

Heel anders is dat in onze tijd. Een privé-mening van een leek is in een actualiteitenprogramma op de televisie belangrijker dan de mening van een deskundige. Want dat komt zo goed over en is zo ‘herkenbaar’. Niet meer die knagende innerlijke onzekerheid van: ‘is het wel helemaal juist wat ik beweer?’, maar eerder zichzelf poneren in de trant van ‘het is belangrijk omdat *ik* het zeg!’

Op de fiets hoorde ik onlangs een ongeduldig bellen, maar ik kon niet uitwijken omdat er een oude mevrouw heel moeizaam en langzaam voor mij uitreed. Toen ik me omdraaide, bleek dat er een jong meisje belde en me toevoegde: ‘*Ik* moet er door!’ Maar het zijn zeker niet alleen jongeren die lijden aan een doorgesloten vorm van individualisme. In een gespreksforum met predikanten in een radio-viering hoorde ik herhaaldelijk zeggen: ‘Zoals *ik* het *voel*’, ‘Zoals *ik* ben’ en ‘Zoals *ik* het *beleef*’.

Overheersing door het gevoel

Ging het ooit nog om het zoeken naar een balans tussen verstand en gevoel, en een volwassenheidsideaal van een goed uitgegroeide persoonlijkheid waarin die beide aspecten in harmonie tot hun recht komen. Volgens de historicus Huizinga leed de samenleving in de jaren dertig van de vorige eeuw reeds aan een verstoring van dat beeld. Hij signaleerde toen al dat veel volwassenen niet meer loskwamen van *puberteitsvoorstellingen*. Daarmee bedoelde hij een verwarring en vermenging van *affect* en *inzicht*. Een mentaliteit waarop de levensfilosofie aansloot. Daarin gaat het eerder om de verheerlijking van het bestaan dan om het kennen daarvan. De pedagoog M.J. Langeveld citeerde deze uitspraak in zijn *Inleiding tot de studie der paedagogische psychologie van de middelbare-schoolleeftijd*, in de jaren zestig. Het heeft er de schijn van dat Huizinga’s zienswijze in versterkte mate eveneens voor onze tijd geldt.

Daan Thoomes.

Referenties:

Dunk, H.W. von der. (2011). Over ‘Individualisme en collectivisme’: “... een doorgesloten individualisme, dat onze samenleving het stempel van narcistisch en ik-bezeten heeft opgeleverd (vgl. Christopher Lash, *The Culture of Narcissism. American life in the Age of Diminishing Expectations*, 1979).(.....) Het gelijkheidsdogma van de democratie werkt als een permanente oproep om zich te onderscheiden.” In: *De glimlachende sfinx*. Amsterdam, p. 119 ev.

Huizinga, J. (1935). *In de schaduwen van morgen*, p. 114 : “Een kenmerk van onzen tijd is, dat een groot gedeelte der mensen over de heerschappij van puberteitsvoorstellingen niet meer heen komt.”

Pleij, H. (2014). “Die eeuwenoude nivelleringsdrang dreigt echter steeds averechter effecten in de hand te werken. Van ‘we zijn allemaal even gewoon’ via ‘we zijn allemaal even bijzonder’ glijden we

in snel tempo door naar 'ik ben minstens zo bijzonder als wie dan ook en dat moet iedereen weten'. In: *Moet kunnen. Op zoek naar een Nederlandse identiteit*. Amsterdam, p. 212 ev.

Rusman, F. (2015). 'Zo belangrijk zijn we ook weer niet. Kennis van het zelf is niet het eindpunt van het mens zijn maar het begin'. In: *NRC Handelsblad* van 11 januari.

Safranski R. (2004). Over de *levensfilosofie*: "De levensfilosofie uit de tweede helft van de negentiende eeuw gelooft iets te hebben gevonden waar duizenden jaren lang vergeefs naar werd gezocht: het leven. (...) Leven kan niet voor de rechterstoel van de rede worden gedaagd." In: *Hoeveel waarheid heeft de mens nodig?*. Amsterdam / Antwerpen, p. 129.

(11 januari 2015)